

Vrijzinnig spreken over God

Erik Jan Tillema, voorzitter van de VVP
Vereniging van Vrijzinnige Protestanten

Inhoud

Inleiding	3
1 Hoe kunnen we iets over God zeggen?	6
2 Spreken over God	9
3 Ervaring van God	13
4 Gemis aan ervaring van God	16
5 God belijden	18

Inleiding

Waarom deze nota?

In november 2010 boog de generale synode van de Protestantse Kerk zich over de nota *Spreken over God*. Deze nota is bedoeld als een pastorale handreiking om christenen te ondersteunen wanneer zij spreken over God. Want hoe spreken we over God? Hoe kunnen we spreken over God? In januari 2011 verscheen de handelseditie van de nota bij uitgeverij Boekencentrum. Het werd een verkoopsucces. Plaatselijke gemeenten namen in groten getale de publicatie af. Blijkbaar voorziet het in een behoefte. Spreken over God mag natuurlijk niet missen in een kerk – wat is een kerk zonder God? Maar in de Protestantse Kerk was het gesprek over God in de afgelopen jaren urgent geworden. Dat gebeurde na de verschijning van het boek *Geloven in een God die niet bestaat* van de vrijzinnige dominee Klaas Hendrikse. God bestaat niet, maar gebeurt, zo beweert hij in zijn boek. Het zorgde voor ophef in de kerk, want wat betekent dit? Het gesprek over God kwam op gang en de nota *Spreken over God* hielp daarbij.

Waarom verschijnt dan nu deze nota, getiteld *Vrijzinnig spreken over God*? Deze nota kan het beste worden gezien als een aanvulling – een vrijzinnige aanvulling – op de eerste nota. Niet omdat *Spreken over God* slecht of verkeerd is, maar in mijn optiek – en in die van veel vrijzinnigen – onvolledig is: het vrijzinnige spreken over God is daarin onderbelicht. Dit heeft tot gevolg dat vrijzinnige christenen zich niet of nauwelijks in de nota kunnen herkennen. Dat is jammer, want zo'n nota kan wel heel handig zijn voor het geloofsgesprek. Het is natuurlijk lastig om in een pluriforme kerk als de Protestantse Kerk met een nota te komen waarin iedereen zich kan herkennen. Dat is haast onmogelijk! Deze nota wil dus ook geen bron van kritiek zijn op de eerste nota. Dat zou niet eerlijk zijn en doet ook geen recht aan de kracht die mensen putten uit *Spreken over God*. Beschouw deze nota daarom als een positieve aanvulling. Vlak voordat de generale synode akkoord ging met de nota *Spreken over God* sprak ik met Arjan Plaisier, scriba van de kerk en auteur van de nota. Ik vroeg hem wat deze nota betekent voor mensen die zich er niet in kunnen vinden. Zijn antwoord was positief: "Als ze zich er niet in kunnen herkennen, hoop ik dat ze geprikkeld worden om voor de dag te komen met datgene waar ze wel in geloven". Deze nota is daar dus een antwoord op.

Deze nota heeft niet de pretentie om te corrigeren. Het is geschreven vanuit een vrijzinnige visie op God, maar het wil niet overtuigen van de waarheid van deze godsvisie. Het wil informeren en inzichtelijk maken dat er in de Protestantse Kerk ook op deze manier naar God wordt gekeken. Want dat is toch belangrijk? Dat wij in de pluriforme Protestantse Kerk weten hoe de ander tegen God aan kijkt? We zijn immers samen één kerk. Dan is het dus ook belangrijk om te weten wat je naaste gelooft en wat hem of haar beweegt in het geloof. Hoe mooi zou het zijn als ook de andere stromingen in de kerk met deze nota worden 'geprikkeld' om de nota van Plaisier aan te vullen. Een orthodoxe visie op God, een evangelische visie op God, enzovoort. Daarmee creëren we in eerste instantie een beeld van het spreken over God dat volledig is en recht doet aan de werkelijkheid. Daarnaast stimuleert het waar het in de kerk over hoort te gaan: spreken over God.

Opzet van de nota

De opzet van deze nota volgt de opzet van de nota *Spreken over God*. Dat leek mij de beste keuze, want dan is het makkelijk om de twee nota's naast elkaar te leggen. Het wordt dan goed duidelijk op welke punten deze nota de eerste nota wil aanvullen.

In hoofdstuk 1 gaan we ons daarom bezinnen op de vraag hoe we kunnen spreken over God. Zijn er bronnen van kennis waarmee we op een vrijzinnige manier kunnen spreken over God? Vaak wordt de vrijzinnigheid verweten dat zij de traditie het liefste overboord zou gooien. Dat zij met een schone en lege lei wil beginnen. Maar ik zal in dit eerste hoofdstuk aantonen dat ook vrijzinnigen niet zonder traditie kunnen in hun spreken over God. Want ook vrijzinnigen putten uit de Bijbel en uit een traditie die daarna is ontstaan: een vrijzinnige traditie.

Kennisbronnen over God leiden ons naar spreken over God. Daar zullen we in hoofdstuk 2 bij stil staan. Spreken over God: hoe doen we dat? Wederom klinken verwijten die inhouden dat er in de vrijzinnige traditie niet over God gesproken kan worden. Als een dominee beweert dat God niet bestaat, zou je elke discussie over God doodslaan. Maar dat is niet waar. Want door te beweren dat God niet bestaat, spreek je al over God. Maar de vrijzinnige beweging is breder en meer divers. Er zijn inderdaad genoeg vrijzinnigen die beweren dat God niet bestaat of die aan het bestaan van God twijfelen. Er zijn echter ook vrijzinnigen die dat niet doen: die hebben een duidelijk beeld van God.

Spreken over God kan niet zonder ervaring, zo schrijft ook Plaisier. Het derde hoofdstuk gaat daarom over de ervaring van God. Hoe kunnen we God ervaren? Kunnen we dat eigenlijk wel ervaren? Kan je God wel ervaren als je gelooft dat Hij niet bestaat? Als je heel zwart-wit kijkt, kan dat inderdaad niet, maar we zullen zien dat het vrijzinnige geloof allesbehalve zwart-wit is. We volgen de opbouw van Plaisier en zullen ook stilstaan bij het gemis aan ervaring van God. Plaisier stelt dat steeds meer mensen dit gemis ervaren. Dat zal ik niet ontkennen, maar terwijl Plaisier dit ook betreurt, zal ik vaststellen dat dat niet per se een negatief gegeven hoeft te zijn. God kan misschien dood zijn, maar Jezus leeft! Dat klinkt misschien niet uit de mond van een vrijzinnige, maar ik zal uitleggen dat ik dat heel goed kan zeggen.

Het laatste hoofdstuk zal gaan over belijdend spreken over God. Voor de vrijzinnigheid is dat een lastig gegeven, want vrijzinnig geloven is 'vrij' geloven en daar horen dogmatische belijdenissen niet bij. Of misschien toch wel? Dat zal in het laatste hoofdstuk aan bod komen.

De doelgroep van de nota

Voor wie is deze nota bedoeld? Uiteraard voor iedereen die hem wil lezen. Maar in eerste instantie is dit schrijven bedoeld voor leden van de Protestantse Kerk in Nederland. De eerste nota was een binnenkerkelijk stuk, bedoeld voor kerkleden. Dan is het logisch dat ook deze nota dezelfde doelgroep voor ogen heeft. We zijn in de kerk het gesprek over God begonnen, laten we het gesprek dan ook voortzetten! Maar natuurlijk is deze nota ook interessant voor gelovigen uit andere – vrijzinnige – kerken. In de vrijzinnige traditie bestaat namelijk wel enige schroom in het praten over God. 'Laat God maar in de Hemel zitten', wordt er dan gedacht. Vrijzinnigen willen het bij de aarde houden. Maar volgens mij kan je als christen niet om het spreken over God heen. Vrijzinnigen moeten zich dus niet schamen om het onder woorden te brengen, al zal dat soms langzaam en stotterend gaan. Daarom hoop ik ook dat andere vrijzinnige gelovigen gebaat zijn bij deze nota.

Vrijzinnige opmerkingen bij het spreken over God

Voordat ik begin met hoofdstuk 1, wil ik nog twee dingen gezegd hebben. Dat zijn opmerkingen die niet achterwege kunnen blijven wanneer we gaan spreken over vrijzinnige geloofszaken. Hierboven noemde ik al dat vrijzinnig geloven 'vrij' geloven is. Er zijn in principe geen vaststaande omschrijvingen. Wanneer ik dus ga schrijven over het vrijzinnige godsbeeld, heb ik de kans dat ik dingen vast ga zetten. Dat is uiteraard niet de bedoeling: geloofsbeelden zijn altijd in beweging. Maar een groter probleem is dat ik dingen op ga schrijven waar bepaalde vrijzinnigen zich niet in kunnen herkennen. Omdat er in de vrijzinnige traditie zo breed en divers wordt geloofd, is het haast onmogelijk om te beschrijven wat er nu precies wordt geloofd. Het resultaat is dan vaak dat men verstomt in nuances: God is dit, maar ook dat en kan ook dat zijn. Maar ook ... Dat wil ik voorkomen. Ik wil duidelijk kunnen spreken, niet vaag. Uiteraard zal ik aandacht besteden aan de diversiteit, maar dat zal ik doen aan de hand van de grote lijnen. Er zullen altijd gedachtes buiten de boot vallen, maar hopelijk zullen de meeste binnenboord blijven. De nota is bedoeld om een beeld te schetsen. Een beeld van de vrijzinnige godsopvatting. Een beeld is echter iets anders dan een totaalopname. Dat laatste is niet mogelijk: omdat het zo divers is en omdat het altijd in beweging is. Vrijzinnigen zijn namelijk bereid hun geloofsopvattingen bij te stellen. Dat kan betekenen dat wat ik hier nu opschrijf, binnenkort alweer achterhaald is ...

De tweede opmerking die ik nog wil plaatsen, is minstens even belangrijk. Het gaat namelijk over de manier waarop we naar God verwijzen. In de inleiding is het namelijk al een paar keer gebeurd: ik verwees naar God door het woord 'Hij' te gebruiken. God aanspreken als een man, als een Vader, is een oude, traditionele manier van spreken over God. Nog steeds gebruiken veel christenen deze woorden, maar er zijn ook steeds meer mensen die de mannelijke aanspreekvormen te eenzijdig of juist te paternalistisch vinden. Zo zijn er alternatieven gekomen: Zij, Het of slechts puntjes zetten wanneer we het over God hebben. Dat laatste is overigens niet nieuw. Het gebruik van puntjes zien we in eeuwenoude geschriften terug. Het is een teken van respect om de godsnaam niet te gebruiken. Vergelijkbaar is het gebruik van JHWH: God als een onuitsprekbare naam. Er zijn dus verschillende manieren om naar God te verwijzen. Hoe zorg je er dan voor dat je in een nota zoals deze daar rekening mee houdt, maar er ook voor waakt dat alle verschillende manieren niet door elkaar worden gebruikt – want dat zal de tekst alleen maar rommeliger maken. De keuze is voor mij eigenlijk niet moeilijk: wanneer ik over God praat, spreek ik over Hem. Ik gebruik de oude, traditionele manier van spreken omdat dat voor mij prettig en vertrouwd aanvoelt. Daarbij gebruik ik ook hoofdletters: voor God en voor Hij/Hem, enzovoort. Maar iedereen die de nota leest, is vrij om bij mijn mannelijk taalgebruik alternatieven te lezen.

Hoe kunnen we iets over God zeggen?

Over God wordt veel gesproken. Vaak in de vorm van vloekwoorden, maar in de christelijke traditie wordt er voornamelijk met respect over God gesproken. Kinderen die opgroeien in de kerk worden van jongs af aan opgevoed met God. God wordt voor hen iets vertrouwds dat hen doet herinneren aan hun opvoeding. Maar als we niet oppassen, blijft het godsbeeld daarin steken. Dan spreken we over God omdat het de normaalste zaak van de wereld is, zonder goed te beseffen waarom we over God spreken en hoe we er bij komen om over Hem te spreken. Spreken over God kan je niet duiden als iets dat zomaar is begonnen of als iets dat zomaar is verzonnen. Spreken over God kent een lange traditie, zeker in de christelijke wereld. Al duizenden jaren spreekt men over God. Maar waarom? En hoe?

In de vrijzinnigheid is spreken over God een lastig gegeven. Velen stellen hun vraagtekens bij het spreken over God. Is spreken over God wel iets dat bij de vrijzinnigheid hoort? Want vrijzinnigen twijfelen veel en houden er geen vaststaande geloofsopvattingen op na: hoe kan je dan spreken over zoiets als God? Grote vrijzinnige theologen uit het verleden hebben gezegd dat al het spreken over boven (God, de Hemel) hier beneden ontstaat. Spreken over God is zo een menselijke creatie en niet een door God overgeleverd gegeven. Spreken over God blijft dan vooral een poging, om iets van een andere dimensie te bespreken vanuit deze dimensie. Je zou kunnen concluderen dat ons spreken van hier beneden altijd te kort schiet als zij een correct en accuraat beeld wil schetsen van God. Komen we dan niet met lege handen te staan? Als spreken over God onmogelijk is, kunnen en moeten we dan wel spreken over God? Het is makkelijk om hier een negatief antwoord op te geven, maar de mens heeft altijd de neiging en behoefte gehad om datgene wat we niet kunnen bevatten, onder woorden te brengen. We willen spreken over God, om maar te kunnen spreken. Zwijgen over God geeft geen voldoening.

Hoe kunnen we God ter sprake brengen?

Vrijzinnigen kunnen heel goed over God spreken. Zij hebben genoeg bronnen en woorden voorhanden om dat te doen. Een vrijzinnige gelovige staat namelijk nooit alleen: hij of zij staat altijd in de lange vrijzinnige traditie, waarin al eeuwen over God wordt gesproken. Zodoende spreken wij met anderen over God. In de vrijzinnigheid hoort hier een opmerking bij. Anderen kunnen spreken over God en wij kunnen dat spreken over God overnemen. Daar moeten we echter goed bij beseffen dat niemand correct over God spreekt. We proberen allemaal een gevoel onder woorden te brengen. De één zal dat beter kunnen dan de ander. De woorden van de één spreken ons misschien meer aan dan de woorden van de ander. Die woorden nemen we dan over omdat ze ons doen herinneren aan het gevoel dat wij ook over God hebben. Met andere woorden: vrijzinnigen kunnen met hun spreken over God zoeken bij de woorden van anderen. We maken ons woorden eigen en construeren zo een spreken dat voor ons voldoende is, maar nooit vaststaand is.

Door de gemeenschap

Ik heb het al meerdere malen genoemd: vrijzinnigen staan niet alleen, zij staan in een traditie. Een traditie die we moeten koesteren omdat die enorm rijk is. Al eeuwen dienen vrijzinnige theologen zich aan. Mede dankzij hun ideeën hebben ontwikkelingen plaats gevonden waar we tegenwoordig nog op bouwen. Zonder het verleden zouden we nu niet kunnen staan! Het is nooit goed om het wiel meerdere keren opnieuw uit te vinden. Dat is verspilde energie. Voor hun geloofsopvattingen kunnen vrijzinnigen daarom putten uit de traditie. Daar is veel te

vinden, al zullen er ook veel rotte vruchten te vinden zijn. Het verleden en de traditie geven ons zo handvatten voor ons geloof. Het spreken over God hebben we daar vaak aan te danken.

Door de Bijbel

Het denken van de vrijzinnige traditie gaat – net zoals het denken in andere christelijke bewegingen – uiteindelijk terug op de Bijbel. Je zou kunnen stellen dat een christen niet zonder de Bijbel kan. De Bijbel is een zeer belangrijke bron voor ons geloof. Die bron moeten we koesteren, daar moeten we uit putten. Vrijzinnigen plaatsen over het algemeen de Bijbel niet op een statief. Ze verheffen het niet. Bijbel hoeft volgens sommigen niet eens met een hoofdletter geschreven te worden – ik doe dat wel. Maar waar het op neerkomt, is dat de Bijbel niet wordt gezien als het Woord van God, als een boek dat we van kaft-tot-kaft letterlijk moeten nemen. Voor vrijzinnigen is de Bijbel vooral een inspiratiebron met mooie verhalen. Niets meer, niets minder. Voor sommigen zal zo'n opvatting schokkend zijn. Als we zo tegen de Bijbel aankijken, kunnen we het dan niet beter bij het oud papier gooien? Met zo'n opvatting wordt de vrijzinnige benadering van de Bijbel verkeerd begrepen. Voor vrijzinnigen is de Bijbel namelijk wel zeer belangrijk. We laten ons er door inspireren. We zijn er mee in gesprek, en altijd kritisch mee in gesprek! Wij zijn dus niet snel geneigd om dingen een-op-een over te nemen uit de Bijbel. We lezen passages en bedenken voor onszelf wat we daar mee kunnen. We hebben de overtuiging dat de beelden die in de Bijbel worden geschetst plaats-, tijd- en persoonsgebonden zijn. Daarmee zijn ze niet onbruikbaar. Daarmee behandelen we ze wel op dezelfde manier als de traditie. Net zoals de traditie ons woorden voor het spreken over God aanreikt, zo doet de Bijbel dat ook. We kunnen bouwen op de beschreven ervaringen van de bijbelauteurs. Bepaalde verhalen kunnen ons meer aanspreken dan andere. Bepaalde woorden spreken ons meer aan dan andere.

Bijbellesen is voor vrijzinnigen een creatief en actief gebeuren. Wij kneden in de verhalen, wij maken het ons eigen. Je kunt dan concluderen dat wij met behulp van de bijbelverhalen komen tot een vorm van spreken over God. Dat is iets anders dan dat wij het spreken over God uit de Bijbel overnemen.

Door Jezus Christus

Jezus speelt een belangrijke rol in het geloof van christenen. Wij zijn tenslotte naar hem – de Christus – vernoemd. Voor vrijzinnigen is het echter de vraag of hij de Christus is. Verdient hij wel zulke eretitels? Want wij stellen ons ook serieus de vraag of Jezus wel de Zoon van God is, laat staan de Eniggeboren Zoon van God. Dezelfde vraagtekens zetten wij bij de beweringen dat Jezus de Verlosser is, dat hij de Gezalfde is. Dat betekent echter allerminst dat Jezus er niet toe doet.

God zou mens geworden zijn in Jezus en Zich in zijn persoon hebben geopenbaard. Met zo'n opvatting wordt het spreken over God makkelijker: Jezus is God. Wanneer vrijzinnigen twifelen over de godsnaam van Jezus, valt dat beeld echter weg. Jezus blijft dan over als een man van vlees en bloed. Hebben we dan nog wel wat aan hem? We moeten niet vergeten dat Jezus veel over God heeft gesproken. Hij behandelde God als zijn Vader. Jezus reikt ons zo woorden aan om te spreken over God; een God die we met intieme woorden aanspreken. Met Jezus is het net als met de traditie en de Bijbel: we kunnen zijn spreken overnemen. We kunnen zijn woorden kneden tot onze eigen woorden. Dat is de kracht van Jezus. De vraag of hij de Zoon van God is, wordt dan van minder belang. Het draait er dan om dat we van Jezus kunnen leren om over God te spreken.

Door niet-christelijke bronnen

Vrijzinnigen hebben het niet zo op de Waarheid met een hoofdletter. Wij zien de waarheid meer als een poging om iets onder woorden te brengen. Zodoende kijken wij kritisch naar onze eigen, christelijke bronnen. Maar daardoor kunnen we ook naar andere, niet-christelijke bronnen kijken. De andere wereldgodsdiensten leveren ons namelijk teksten aan die zeer inspirerend kunnen zijn. Joodse, islamitische, hindoeïstische en boeddhistische geschriften zijn niet uit de lucht komen vallen: de auteurs daarvan hebben zorgvuldig nagedacht voordat ze iets opschreven. Het is zonde om die teksten links te laten liggen omdat ze niet tot onze traditie behoren. We kunnen er immers veel van leren. Lezen uit niet-christelijke bronnen is geen degeneratie van het christendom. Noch is het een teken van disrespect naar de andere religie toe. Lezen uit deze bronnen is een methode om het eigen, christelijke geloof te verrijken. In andere tradities zijn namelijk manieren gevonden om over God te spreken die de christelijke theologen niet hebben gevonden. Wat zou het zonde zijn als we die manieren van spreken dan zouden negeren.

Wanneer je kijkt naar bronnen van andere religies, neem je je eigen traditie altijd mee. We kijken door onze christen-bril. Dat is ook de reden waarom een christen, die inspiratie put uit islamitische geschriften, niet meteen moslim is. Opnieuw lezen en kneden wij de geschriften. We lichten ze op en nemen ze mee naar ons eigen denkbeeld. We keren als het ware altijd weer terug naar huis, hopelijk een stuk rijker.

Slot

Vrijzinnigen zou je ervaringschristenen kunnen noemen. Wij moeten verhalen ervaren om er verder mee uit de voeten te kunnen. Interpretatiechristenen is ook een omschrijving die van toepassing is. De verhalen moeten ons eigen worden. Daardoor kunnen we verhalen ombuigen, ja zelfs veranderen. De verhalen verliezen dan niet aan kracht, maar winnen juist aan kracht. Met ervaren en interpretatie komen vrijzinnigen tot een vorm van spreken over God die voor henzelf prettig is.

Spreken over God

Het woord 'God' bestaat uit maar drie letters. Het is een kort woordje, maar het heeft zoveel kracht en betekenis. Het betekent zeer veel en is bepalend voor de levens van zoveel mensen. Misschien is het juist vanwege de kracht van dit woordje dat vrijzinnigen soms angstig zijn om het ter sprake te brengen. Hoewel het een klein woordje is, vinden zij het een te groot woord. Spreken over God wordt dan al gauw een zwijgen over God. Wanneer dat iemands keuze is, moeten we dat respecteren. Maar uiteindelijk is een woord een woord en dat moeten we in ons mond kunnen nemen. Vanuit hun geloof zouden vrijzinnigen niet hoeven te zwijgen over God. Zelfs als het bestaan van God wordt ontkend, is een (theologisch) gesprek zeer goed mogelijk. Want als het godsbeeld voor iemand heeft afgedaan, wat is er dan voor in de plaats gekomen? Hoe kijkt zo iemand nu tegen die oude beelden aan? Genoeg vragen om een gesprek mee te vullen. Gelukkig zwijgen veel vrijzinnigen niet als ze het over God hebben. Misschien is het zelfs andersom: dat vrijzinnigen juist meer over God spreken omdat ze niet van vaststaande beschrijvingen uitgaan. Zo blijft God altijd open voor interpretatie en zo moet dus altijd over God gesproken blijven worden.

Je kan stellen dat er in de vrijzinnigheid twee godsbeelden overheersen: een immanent godsbeeld en een transcendent godsbeeld. Dat zijn moeilijke termen die wel wat uitleg verdienen. Immanent kan je omschrijven als 'in ons'. Een immanent godsbeeld houdt in dat God in jezelf wordt ervaren. Transcendent is het tegenovergestelde: God is buiten ons aanwezig. Een God die in de Hemel is, is een duidelijk voorbeeld van een transcendent godsbeeld.

Het transcendente godsbeeld

Het transcendente godsbeeld is het dominante godsbeeld in het christelijke geloof. De God uit de Bijbel is een transcendente God: Hij kijkt op ons neer, Hij oordeelt en besluit. God is de 'ander' die losstaat van de mens. God is buiten ons te vinden; de mens is dus ondergeschikt aan God. Het transcendente godsbeeld kan op verschillende manieren worden ingevuld. De oude man met een witte baard op een wolk is het meest bekende transcendente godsbeeld. Vooral kinderen hebben nog zo'n godsbeeld. Bij de meeste volwassenen verandert dat in de loop der jaren. Ook onder vrijzinnigen zal je niet snel zo'n godsbeeld aantreffen. Maar een beeld van God als een persoon kan ook andere vormen aannemen. Ook vrijzinnigen kunnen geloven in een persoonlijke God. Deze God is concreet voor te stellen: hij heeft armen, benen en zelfs een gezicht. Het voordeel van zo'n godsbeeld is dat het een intiem en herkenbaar godsbeeld kan worden. We kunnen ons God voorstellen en dat is soms erg prettig.

Maar er zijn ook andere vormen van transcendente godsbeelden. Onpersoonlijke voorstellingen van God kunnen veel verschillende vormen aannemen. We hebben het dan niet over God als een persoon. God kan dan een 'wezen' zijn of zoiets onbeschrijfbaars als een energievorm. God heeft dan geen vaste vorm, maar is 'iets' dat buiten ons aanwezig is. God kan dan iets zijn om over te zwijgen, omdat het zo vaag en onnoembaar is. Maar heel veel mensen weten zo'n vaag godsbeeld goed onder woorden te brengen met behulp van kunst, poëzie of muziek.

In vrijzinnige kringen wordt ook over God gesproken als een 'bron'. Dit kunnen verschillende bronnen zijn: een bron waar onze kennis uit ontspringt, een bron waar we kracht uit putten, een bron waar liefde uit straalt. Beelden van zo'n bron kunnen divers zijn, van stromend water, een waterval tot een zonnestraal die op de aarde schijnt.

Tenslotte kan God ook worden ervaren als een 'gevoel'; niets meer en niets minder. Een object buiten ons kunnen we voelen, maar God kan ook geen object zijn dat wel kan worden gevoeld.

Dat beschrijft Klaas Hendrikse in zijn boek: God is een gevoel dat gebeurt tussen mensen. Wat voor gevoel dat is? Dat is lastig te omschrijven. Gevoelens zijn altijd lastig onder woorden te brengen.

Het immanente godsbeeld

Met God als gevoel komen we bij het immanente godsbeeld. Want het goddelijke gevoel kan worden ervaren als iets dat buiten ons is, maar ook als iets dat in ons is, of waar we in ieder geval mee verbonden zijn. Het immanente godsbeeld houdt in dat God in ons allemaal aanwezig is. In ieder mens is als het ware een 'goddelijke vonk' aanwezig. Sommigen zeggen zelfs dat zo'n vonk ook in dieren, planten en zelfs objecten aanwezig is. Zo wordt de hele werkelijkheid een goddelijk gebeuren. Ook dit immanente godsbeeld kan verschillende vormen aannemen. We kunnen geloven dat in ons een kleine goddelijke vonk aanwezig is, maar we kunnen ook geloven dat de complete mens met zijn hele lichaam goddelijk is.

Het goddelijke in onszelf kan ook in verbinding staan met iets dat buiten ons aanwezig is. Zo kunnen we op een hoger niveau verbonden zijn met alle mensen om ons heen en kunnen we deel uitmaken van een 'hogere' gevoel. Dit wordt door verschillende vrijzinnigen omschreven als een 'christusgeest'. Jezus sprak en vond zijn inspiratie omdat hij goed in contact stond met zijn christusgeest. Maar ook wij zouden zo'n geest in ons hebben. We moeten alleen zoeken naar manieren om daarmee in contact te komen.

De hier gegeven voorbeelden kunnen overweldigend zijn omdat het er zo veel zijn. We hebben een transcendent godsbeeld en een immanent godsbeeld die elk weer hun eigen vormen aan kunnen nemen. Een veelvoud aan godsbeelden! De beschrijving van al deze vormen is hier misschien wat kort-door-de-bocht. Het zou in een kleine nota als deze ook onmogelijk zijn om uitgebreid in te gaan op al die beelden. Er zijn talloze boeken verschenen waarin theologen en gelovigen dit proberen te doen. Daarin wordt uitgebreider stilgestaan bij de godsbeelden, maar al die boeken bij elkaar kunnen verschillende bibliotheken vullen. Al deze voorbeelden geven echter wel een goed beeld van de diversiteit die in de vrijzinnigheid leeft. Toch moeten we goed blijven onthouden dat bij al deze vormen van God onze bescheidenheid voorop moet staan. Niet onze bescheidenheid tegenover God, maar onze bescheidenheid tegenover het spreken over God. Want hoeveel verschillende beelden er ook zijn en uit welke tradities we ook putten, we zullen nooit met absolute zekerheid kunnen stellen of een bepaald godsbeeld helemaal juist is.

Spreken over God

Met die bescheidenheid kunnen we heel goed over God spreken. We spreken dan uit ons gevoel. We hechten waarde aan één bepaald godsbeeld en daar kiezen we woorden voor, zoals ikzelf kies voor de mannelijke woorden. Dat betekent niet dat ons godsbeeld waar is en beter is dan de godsbeelden van anderen. Alle godsbeelden zijn in principe even goed, maar wij kiezen een godsbeeld dat bij ons past. In de woorden waarmee ik God omschrijf, kan bijvoorbeeld iemand anders God niet herkennen. Maar schuilt daarin niet een gevaar? Als iedereen zijn godsbeeld kiest, wordt het geloof in God dan niet een persoonlijke aangelegenheid? Blijft er dan nog wel wat gemeenschappelijks over? Of leven we dan naast elkaar met onze eigen godsbeelden? Een diversiteit aan godsbeelden hoeft nog geen sociale isolatie te betekenen. Juist door die diversiteit wordt het gesprek over God met elkaar levendig: we hebben elkaar wat te vertellen! Het is niet enkel met elkaar instemmen, het is je eigen beeld onder

woorden brengen. We kunnen dus heel goed met elkaar spreken. We kunnen het zelfs met elkaar eens zijn, maar dat hoeft niet.

Het ware godsbeeld

Je eigen godsbeeld is dus heel persoonlijk. Doet dat nog wel recht aan God zelf en aan de verhalen over God in bijvoorbeeld de Bijbel? Met zo'n gedachte ga je uit van één vaststaand godsbeeld dat waar is. In de vrijzinnigheid leeft die gedachte niet. Zodoende geloven we niet dat de Bijbel één bepaald godsbeeld voorschrijft. Wie de Bijbel goed leest, ziet ook dat er verschillende godsbeelden worden genoemd. Een godsbeeld dat per persoon kan veranderen, sluit dus heel goed aan bij de Bijbelse en christelijke traditie. Het christelijke godsbeeld is al eeuwen in beweging, maar juist doordat we op elkaar voortbouwen, zijn we met elkaar verbonden. Daarom kunnen we ook met onze medegelovigen blijven praten over God: we zijn vanuit dezelfde haven verschillende routes gaan varen.

Geloofsgesprek

Juist wanneer we uitgaan van persoonsgebonden godsbeelden wordt het gesprek over God interessant. Door de diversiteit worden we zelf uitgedaagd en geprikkeld. In een gesprek moeten we luisteren naar de ander en dan kunnen we ons afvragen of wij wat kunnen leren van het godsbeeld van iemand anders. Door een ander te vertellen over ons eigen godsbeeld worden we uitgedaagd om onze gedachtes onder woorden te brengen. Het geloofsgesprek over God heeft zo een dubbele wisselwerking. We worden op twee manieren uitgedaagd en uitdaging zal er alleen maar voor zorgen dat ons godsbeeld beter en vertrouwder wordt.

Onvangbare God

Spreek over God is iets dat ook in de kerk moet worden gedaan. Spreken over God hoeft nooit te eindigen. We hoeven niet te zwijgen. Maar uiteindelijk moeten we goed beseffen dat we God nooit zullen vangen in woorden. Daar is God te ongrijpbaar voor. Daar schuilt ook de kracht van God in: hij is onvangbaar. Wat blijft er van de aantrekkelijkheid van God over als we Hem helemaal kunnen determineren? Als we God kunnen beschrijven, wordt hij een slaaf van onze woorden. Maar God gaat ons voorstellingsvermogen te boven. Dat past bij God: hij is groter dan wijzelf. Hij overstijgt ons denkvermogen. Daar moeten we met ons spreken over God rekening mee houden. Misschien zou je kunnen zeggen dat we met ons spreken over God maar wat aanrommelen. We proberen een hoop, we menen het goed, maar zullen nooit slagen. Het blijft altijd behelpen met de woorden die we hebben. Daar moeten we niet te negatief over denken. Dat aanrommelen is juist het mooie van God. Zonder dat aanrommelen zou er geen theologie zijn, zou er zelfs geen kerk zijn. We mogen blij zijn dat we niet met zekerheid over God kunnen spreken: dan blijven we tenminste geprikkeld in ons pogen. Dan zijn we tenminste nooit uitgepraat.

Geen God

Tenslotte nog het volgende: ik heb duidelijk gemaakt dat een godsbeeld een persoonlijk godsbeeld is. Iedereen kan zijn eigen woorden kiezen waarmee hij of zij over God wil spreken. Maar het kan ook zijn dat iemand niet over God wil spreken. Dat kan voortkomen uit een gevoel dat elk spreken over God onmogelijk is, maar evengoed uit een gevoel dat er geen God is. Niet spreken over God vanwege de onmogelijkheid om over God te spreken, kent een lange traditie. Dat noemen we de negatieve theologie: we kunnen God niet onder woorden brengen, daarom

kunnen we alleen maar zeggen wat God niet is. God is niet dit, God is niet dat ... Maar uiteindelijk moet iemand niet zwijgen uit angst het verkeerde te zeggen. Dan moet weer bedacht worden dat spreken over God altijd een pogen is. Het is nooit correct, we doen eigenlijk maar wat. Zo kunnen we gerust over God spreken ondanks de onmogelijkheid om over God te spreken.

Maar wat als er geen God is? Er is niks buiten ons, er is niks in ons. Alle transcendenten ideeën zijn verzonnen ... Blijft er dan nog geloof over? Het antwoord daarop is 'ja'. Er blijft altijd wat te geloven over. Iemand die niet gelooft in God kan nog steeds een christen zijn. Hij of zij gelooft dan in de mens. God speelt daarbij geen rol. Dan hoeven we niet over God te spreken, dan is de blik op onze medemens genoeg.

Ervaring van God

Zouden we ook over God spreken als we God... niet kunnen ervaren? Waarschijnlijk niet. Want hoe zouden we dat ook kunnen als het spreken niet vooraf is gegaan door een ervaring? Ervaring zal altijd de basis vormen. Zonder ervaring hebben we immers ook geen behoefte om er over te spreken! We kunnen God dus ervaren, voelen. Dat kan zelfs heel vaak (maar soms ook heel weinig). God is in principe ook altijd een gevoel en nooit meer. Dat komt omdat God zo ongrijpbaar is. Hij gaat ons verstand te boven. We redden het dus niet met concrete en rationele kennis. God kunnen we niet weten. God kunnen we enkel voelen. Daarin schuilt de kracht van God. Het is belangrijk dat Hij ongrijpbaar is, anders is Hij ondergeschikt aan onze woorden, onze beelden. Nee, God zweeft daar ergens boven. God wordt zo als het ware 'almachtig'. Maar dat heeft ook een keerzijde. Als God inderdaad enkel gevoeld kan worden, kunnen we ook het gevoel krijgen dat God iets vaags blijft. Want wat is een gevoel? Wat kunnen we daar mee? Gelukkig beschikken wij over de kracht om woorden aan een gevoel te hangen. Met woorden kunnen we een gevoel onder woorden brengen. Dat is natuurlijk altijd persoons- en tijdsgebonden. Daar moeten we ons goed van bewust zijn. Het zorgt er wel voor dat we meer met het godsgevoel kunnen. God wordt op deze manier van een gevoel tot een grijpbaar iets. Dat is in het vorige hoofdstuk ook uitgebreid uitgelegd.

De waarde van het gevoel

Wat is de waarde van zo'n godsbeeld? Een godsbeeld dat enkel bestaat uit woorden waarmee we proberen een gevoel onder woorden te brengen. Dat proberen blijft bovendien altijd een proberen. Nooit zullen wij met onze beperkte woordenschat en met ons beperkt denkvermogen God geheel kloppend onder woorden brengen. Moeten we God dan nog wel onder woorden brengen? Waarom zouden we iets proberen als we zeker weten dat we het niet redden? Het antwoord is: het proberen is al goed genoeg! Uiteraard zijn er ook gelovigen die bij het godsgevoel de moed al hebben opgegeven om het onder woorden te brengen. Van hen hoeft dat niet omdat het toch niet lukt. Zij nemen er ook genoeg mee dat God een mysterie blijft dat niet in woorden valt uit te drukken.

Voor veel gelovigen is het kiezen van woorden voor God echter zeer waardevol. Het is al eerder gezegd: spreken omdat het kan. Wij willen spreken over God. Dat vinden we fijn. Gekozen woorden voor God zijn daarbij waardevol omdat het onze enige manier is om God onder woorden te brengen. We kunnen niet anders! Dat kunnen we erg vinden, maar we zullen ons er bij neer moeten leggen. Zodoende hebben woorden wel waarde. Al zal de waarde van woorden van persoon tot persoon afhangen.

Spreken met God

Als ons godsbeeld inderdaad zo beperkt is, kunnen we dan nog wel met God spreken? Kunnen we nog wel tot Hem bidden? Of is het spreken tegen een muur? Dat zou bidden tekort doen, want in dit geloofsgesprek schuilt veel kracht. Bidden kan je op twee niveaus duiden: op een religieus niveau en op een veel lager, aards niveau. Als je bidden bekijkt op een aards niveau, dan is het een manier om je hart te luchten. Je uit wat je dwars zit. Je schreeuwt het als het ware van je af, zonder de bedoeling dat iemand of iets het opvangt. Je praat iets van je af en dat lucht op. Bidden op een religieus niveau is meer een spreken tot. Dan richt je je met je woorden tot iets, meestal tot iets hogers, tot bijvoorbeeld God. God kan je woorden horen of de intentie van je woorden kan worden opgevangen. Hierop kan een reactie volgen, of juist niet. In beide gevallen kan bidden opluchten. Bidden is dus niet voorbehouden aan gelovigen

met een duidelijk godsbeeld. Zolang het gevoel bestaat dat men in contact kan treden met datgene wat God wordt genoemd, is het ook goed mogelijk om te bidden. Maar ook met een veel vager godsbeeld blijft het mogelijk om te bidden. Het wordt dan alleen een ander soort bidden.

God aanbidden

Heeft God aanbidding nodig? Moeten wij loven en eren? Daar kan je natuurlijk over twisten. Het is goed voor te stellen dat een vage God die eigenlijk alleen wordt ervaren, moeilijk te aanbidden is. Wat moet je immers aanbidden? Hoe doe je dat? God kan aanbeden worden omdat Hij een levendige relatie met ons wil, omdat Hij met ons in verbinding staat. Of misschien omdat Hij de bron is waaruit wij zijn ontsproten. Het zijn allemaal mogelijkheden waarom God het verdient aanbeden te worden.

Toch zullen er ook gelovigen zijn die er moeite mee hebben om God te aanbidden. Zij vragen zich af waarom ze God zouden aanbidden. Waar moeten wij bijvoorbeeld een vage God voor danken en eren? Als God enkel een gevoel is, moeten we Hem dan vieren? Waarom heeft een gevoel dat nodig? Het is dus afhankelijk van het godsbeeld hoe iemand de vraag beantwoordt of God aanbeden moet worden. Dat betekent natuurlijk niet dat de één gelijk heeft en de ander niet. Het heeft allemaal te maken met de persoonlijke invulling van het geloof. En met een persoonlijke invulling staat de één niet boven de ander.

Kracht van God

Zoals het bij bidden en bij aanbidden is, zo is het ook bij de kracht en steun die God ons kan geven: het hangt af van de invulling van je godsbeeld. Maar in tegenstelling tot bidden en aanbidden kan een vaag godsbeeld ons wel veel kracht geven: we kunnen immers goed bouwen op enkel een gevoel. Een persoonlijke God kan ons behoeden en ons beschermen. Eventueel kan Hij zelf ingrijpen om het goede voor elkaar te krijgen. Een onpersoonlijke, vage God kan ons sterken door het gevoel. Uit de ervaring dat er iets is wat wij God noemen, kunnen wij kracht putten. God kan heel goed een krachtbron zijn waar wij steeds een slokje uit nemen.

God ervaren

We hebben al verschillende manieren genoemd waarop we God kunnen ervaren. Het draait daarbij vooral om het gevoel. Zo'n godsgevoel kunnen we op verschillende manier ervaren, één daarvan is de spiritualiteit. Spiritualiteit komt in vrijwel alle religies voor. Het is telkens een manier die op zoek is naar wegen om in aanraking te komen met God, één te worden met God. Spiritualiteit heeft dus vaak het doel om ons huidige ik te overstijgen en te komen tot een hoger niveau. Dit kan op vele manieren. De spiritualiteit kent vele praktijken. Sommige zijn duidelijk christelijk, zoals het gebed, vasten en de focus op het woord. Dat laatste kan je enigszins vergelijken met meditatie, wat vooral een belangrijke rol speelt in het boeddhisme en hindoeïsme. Door meditatie word je je beter bewust van je bewustzijn en leer je vaardigheden waarmee je naar een hoger, spiritueel niveau kan stijgen.

In andere religies kunnen we nog meer vormen van spiritualiteit vinden. Een zeer bekende vorm is yoga, waarmee je met behulp van bepaalde lichaamshoudingen hetzelfde voor elkaar probeert te krijgen als bij meditatie. Er zijn talloze manieren om spiritualiteit te beoefenen, maar allemaal hebben ze hetzelfde doel. Het gaat dus om het doel, niet per se om de weg. De grote variëteit aan vormen van spiritualiteit heeft zijn voordelen, omdat lang niet alle vormen bij ons passen. We kunnen dus uit een breed assortiment de vormen kiezen die bij ons passen. Het nadeel van de variëteit is dat we soms door de bomen het bos niet meer zien.

God in kunst, muziek en de natuur

Een hoofdstuk over godservaringen is niet compleet zonder stil te staan bij de ervaring van God in kunst, muziek en de natuur. Want veel mensen ervaren vooral daarin het Hogere. Dat zien we bijvoorbeeld bij uitvoeringen van de Matthäus-Passion van Bach. Dat trekt altijd volle zalen en mensen worden stil bij het horen van de muziek. Daarin ervaren zij iets. De één zal dat God, of goddelijk noemen, de andere absoluut niet. Dat verschilt natuurlijk per persoon. Maar het is niet enkel de muziek van Bach waardoor mensen religieuze ervaringen krijgen – al zullen er ook mensen zijn die vinden dat het alleen met de muziek van Bach mogelijk is. Klassieke muziek, orgelmuziek. Het kan bij mensen iets oproepen. Maar ook moderne muziek (trance-muziek, techno-muziek) kan zorgen voor een religieuze ervaring.

Niet alleen muziek heeft een bijzondere uitwerking op het gevoel van veel mensen. Ook andere kunstvormen kunnen dat. Mensen kunnen in vervoering raken door uitzonderlijk mooie architectuur (bijvoorbeeld een kerk), prachtige schilderkunst of door het geschreven woord (poëzie, maar ook literatuur). Het zijn expressievormen die je het gevoel kunnen geven dat je opstijgt uit de werkelijkheid. Het brengt je in vervoering, het maakt emoties in je los. Het doet wat met je! Dat kan je een religieuze ervaring noemen.

Veel mensen hebben ook religieuze ervaringen in de natuur: bij het aanschouwen van prachtige bloemen, van de ochtendmist boven de weilanden of het geritsel van het bladerdak. Vooral bergen en bijzondere landschapsvormen (bijzondere rotsformaties, watervallen) roepen wat op in mensen.

Natuur, muziek, kunst ... Het doet wat met mensen. Maar er zijn nog veel meer expressievormen of gebeurtenissen die een religieus gevoel op kunnen roepen. Bijvoorbeeld de geboorte van een kind: het gegeven dat een nieuw leven wordt geboren, confronteert mensen soms met de grenzen van het bestaan. Hetzelfde kan gebeuren bij een sterfgeval, of andere overgangen, zoals huwelijk en volwassenwording. Religieuze gevoelens kunnen dus op verschillende momenten en door verschillende gebeurtenissen worden opgeroepen. Soms zijn de religieuze gevoelens heel subtiel, soms overduidelijk, en soms zijn ze er helemaal niet.

Christelijk appel

Is het belangrijk wat voor godsbeeld je hebt? Of je het gevoel hebt dat je dicht bij God staat of er juist mijlenver vanaf? Uiteindelijk draait het er toch vooral om dat we leren van God, of ons er in ieder geval door laten inspireren. Een relatie met God beperkt zich niet tot die relatie, maar heeft zijn uitwerking in ons leven. Het geloof doet een appel op je. Zelfs als je God niet ervaart, kun je dat appel nog lezen in bijvoorbeeld de Bijbel. Jezus verwoordt het immers ook. Hij vertelt ons hoe we om moeten gaan met onze medemens. Hij doet het ons zelfs voor. We kunnen dus lezen hoe we moeten leven, met onszelf en met onze medemens. Misschien is dat wel waar het in het geloof om draait: om ons eigen leven, wat wij doen met ons leven en hoe we ons leven leven. Daar kan God een belangrijke rol bij spelen, maar dat hoeft niet. Het gaat er namelijk niet om hoe iemand gelooft. Het gaat er om hoe iemand doet.

Gemis aan ervaring van God

Wanneer we stellen dat we God kunnen ervaren, betekent dat ook dat er een keerzijde is, dat we God ook niet kunnen ervaren. Er wordt zelfs gesteld dat in de huidige, moderne samenleving steeds meer mensen God niet ervaren. We leven in een samenleving die namelijk sterk is gesecculariseerd. In de samenleving lijkt het niet enkel meer te draaien om God, maar vaak om de mens zelf.

Veel mensen vinden het jammer dat God uit de ervaring van veel mensen verdwijnt. Ze vinden het een gemis, terwijl veel mensen die God niet ervaren dat juist niet vinden. Toch zijn er ook mensen die in God geloven maar Hem niet ervaren, terwijl ze dat wel zouden willen. Dan is zo'n gemis natuurlijk jammer. Maar is het gemis aan ervaring van God echt zo erg als het lijkt? Betekent het dat we gehandicapt zijn als we God niet voelen? Zijn we dan alleen en eenzaam? Voor vrijzinnigen die niet geloven in God als een persoon die over ons waakt, is het gemis van ervaring niet zo'n betreurenswaardige zaak. Voor vrijzinnigen die God juist ervaren als een gevoel, is het ontbreken van een goddelijke ervaring zelfs bijna onmogelijk. Dat zal uitgelegd moeten worden.

God de Vader missen

We kunnen persoonlijke godsideeën hebben. Het bekendste voorbeeld is God de Vader, maar er zijn natuurlijk veel meer mogelijkheden. Met een persoonlijk godsbeeld is het goed mogelijk een relatie te hebben met God. Een relatie van persoon tot persoon. In dat geval kunnen er ook factoren zijn die de relatie bemoeilijken of zelfs verstoren. Dan kan het zijn dat we ons niet meer verbonden voelen met God. Gemis van de ervaring van God kan dan vervelend zijn. Dan moeten we op zoek gaan naar methoden om de relatie weer te herstellen. Dat kan op verschillende manieren en zal van persoon tot persoon verschillen. We kunnen denken aan bijbellezen, aan mediteren of aan het luisteren naar bepaalde muziek.

God missen een gemis?

Toch kunnen we ook op een andere manier naar een gemis aan ervaring van God kijken. Want is het wel zo erg? God missen kan voor hetzelfde geld ook heel prettig zijn. Er zijn namelijk ook mensen die de ervaring van God als onprettig ervaren. Zij vinden het een last dat er een opperwezen op hen neerkijkt (en eventueel over hen oordeelt).

Het kan lekker rustig zijn als we God niet ervaren. Als we naar de samenleving kijken, zien we ook dat heel veel mensen zonder een godservaring kunnen. Heel goed zelfs! Mensen die zich niet tot een kerk rekenen en zich in hun dagelijks leven niet bezighouden met God, kunnen een heerlijk leven leiden. Zij gaan niet gebukt onder een gemis aan God. Ze redden het prima zonder.

Ook een christen kan prima zonder God leven. Je zou kunnen zeggen dat we God helemaal niet nodig hebben in het dagelijkse leven. Misschien wel in het hiernamaals, maar nu redden we het prima zonder Hem. Maar is een christen zonder godsgevoel nog wel een christen? Gaat er dan niet iets onmisbaars verloren? Nee, absoluut niet. Ten eerste omdat we zien dat een leven zonder God mogelijk is. God ervaren is dus niet noodzakelijk. Ten tweede omdat we in de wereld om ons heen genoeg mogelijkheden hebben om volwaardig christen te zijn.

Christen-zijn in de wereld

Zelfs als wij God niet ervaren, kunnen we lezen over mensen die God wel hebben ervaren. Bijvoorbeeld in de Bijbel. Het maakt dan niet uit dat we niet hetzelfde ervaren. Het kan er wel voor zorgen dat wij kiezen voor de navolging. Wat bedoel ik daarmee? Het beste voorbeeld is misschien wel Jezus. We kunnen onze vraagtekens zetten bij de goddelijkheid van Jezus en bij zijn innige contact met God. We kunnen Jezus dus ontdoen van alle goddelijkheid. Jezus Christus verdwijnt dan, maar Jezus blijft over. Dan heb je een mens van vlees en bloed die ons nog wel wat te vertellen had, namelijk hoe wij om moeten gaan met onze medemens. Ik heb het al eerder in de nota geschreven: we kunnen in Jezus een voorbeeld voor ons leven zien. Wat houdt dat voorbeeld in? Jezus leerde ons hoe we om moeten gaan met onze medemens. Hoe wij het met elkaar uithouden. Zijn oproep om met liefde met elkaar om te gaan, kunnen we navolgen. Dat zou je kunnen zien als de kern van de christelijke boodschap: liefde voor elkaar. Daar hoeft God helemaal niet bij betrokken te worden, we hebben aan elkaar genoeg. Hierin zien we iets terug van de theologie van Klaas Hendrikse. God bestaat niet voor hem, God gebeurt en wel in de ontmoeting met de medemens. Het gaat er dus om om naar je medemens om te kijken. Daarmee plaatsen we ons in de christelijke traditie én kunnen we misschien God alsnog ervaren.

God belijden

Kerken zijn vaak belijdende kerken. Wat betekent dat eigenlijk? Wat is belijden? Het houdt in dat zij uitspreken waar ze voor staan. Dat zij ergens in geloven. Zo belijdt de Protestantse Kerk onder meer dat Jezus Christus de Zoon van God is. Door te belijden laat de kerk dus zien waar ze in gelooft.

De kerk maakt in haar belijden gebruik van vaak eeuwenoude belijdenisgeschriften. De Protestantse Kerk heeft er meerdere, waarvan de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis twee van de bekendste zijn. Maar de moderne mens die nu naar die teksten kijkt, kan bevangen worden door een vreemdsoortig gevoel. In de teksten staat wat men moet geloven, maar de kans is groot dat iemand zich niet kan vinden in die tekst. Wat betekent dat?

Schaduwkanten van belijden

Belijden kent twee schaduwkanten: het legt vast en het sluit uit. Om met dat eerste te beginnen: belijdenisgeschriften vertellen ons hoe we moeten geloven en zelfs waarin we moeten geloven. Er staat duidelijk beschreven wie God is en wat Hij doet. Maar in deze nota hebben we gelezen dat spreken over God eigenlijk niet vast te leggen is, omdat het zo veelzijdig is. Iedereen kan zijn eigen beeld van God hebben. De één gelooft dit, de ander gelooft dat. Door in belijdenisgeschriften vast te leggen wat God is, maak je van het godsbeeld iets ontastbaars. Door dat te doen, verstomt het gesprek over God, omdat er simpelweg geen ruimte meer is voor een gesprek. Het laatste woord is met behulp van de belijdenisgeschriften namelijk al gesproken! Dat is jammer en het doet geen recht aan de werkelijkheid. Hoe oud en gerespecteerd belijdenisgeschriften ook zijn, zij kunnen niet het ware godsbeeld claimen. Door alleen naar de God van de belijdenisgeschriften te kijken, kijk je op een eenzijdige manier naar God.

Belijdenisgeschriften kunnen ook heel gevaarlijk zijn, want ze sluiten uit. De belijdenisgeschriften stellen vast wat goed is en wat daar van afwijkt is niet goed of zelfs slecht. In het verleden zijn belijdenisgeschriften te vaak gebruikt om mensen te verbeteren en om mensen te veroordelen. Het gedachtegoed van iemand anders wordt er mee veroordeeld. Dat is een kwalijke zaak, want iedereen is in principe vrij om te geloven wat hij of zij wil. Daarnaast is het ook kwetsend. Het is nooit prettig om te horen als iemand jouw gedachtegoed afdoet als 'onbijbels' of als 'kettters'. Wanneer een kerk stevig vasthoudt aan belijdenisgeschriften, vallen vrijzinnigen al vaak buiten de boot. Want veel vrijzinnigen kunnen zich niet herkennen in de vaststaande woorden waarmee God wordt omschreven. In vrijzinnig zit niet voor niets het woord 'vrij'.

Belijdende kerken zijn vaak streng-gelovige kerken. Dat is aantrekkelijk voor sommige mensen, maar kan ook veel mensen afschrikken of kwetsen. Een kerk die breed in de samenleving wil staan – zoals de Protestantse Kerk – kan eigenlijk niet belijden. Die zou juist ruimte moeten bieden aan divers geloven. Met belijden beperk je de vrijheid voor het geloven alleen maar.

Belijden afschaffen?

Moet de kerk haar belijdenisgeschriften dan maar bij het oud papier zetten? Moet de kerk het belijden achterwege laten? Dat is natuurlijk een gevoelig onderwerp. Er zijn in de kerk talloze mensen die vol passie vasthouden aan de belijdenisgeschriften. Doordat de kerk belijdt, is het geloof voor hen duidelijk. Dus nee, we moeten het belijden niet per se afschaffen. Dat is te rigouzeus. Daar komt ook nog bij dat de belijdenisgeschriften een erfenis van de kerk zijn. De meeste geschriften zijn al vele eeuwen oud. De kerk is gebouwd op die geschriften, heeft zich daarmee ontwikkeld. Het zou niet eerlijk zijn om de belijdenisgeschriften dan nu zomaar af te

schaffen. Daarmee schaf je namelijk iets eigens van de kerk af. Wat wel beter is, is om met mate en met voorzichtigheid te belijden. Niet belijden met daarachter een punt. We moeten een komma plaatsen: we belijden dit, maar ... De kerk moet op zo'n manier spreken dat er ruimte over blijft voor mensen die een andere opvatting hebben. Voor mensen die niet-belijdend geloven, mensen die vrij geloven. Alleen dan is er in de kerk genoeg ruimte voor iedereen.

Pluriforme kerk

De Protestantse Kerk is een pluriforme kerk. Dat kan je niet ontkennen. In dezelfde kerk zitten mensen die heilig geloven dat Jezus de Zoon van God is en op de derde dag is opgestaan. Er zijn er ook die vol vuur geloven dat God een verhaal is, en Jezus een lichtend voorbeeld. Ze zijn allen lid van dezelfde kerk. Door die diversiteit is het niet mogelijk om één belijdende koers te varen, want dan sluit je uit. Dan laat je een hoop kerkleden in de kou staan. Met die pluriformiteit kan de Protestantse Kerk wel vanuit dezelfde erfenis praten. Die erfenis bestaat uit de belijdenisgeschriften. Daar is de kerk op gebouwd. Zowel orthodox-gelovigen als vrijzinnigen bouwen – in meer of mindere mate – voort op dezelfde geschriften. Een orthodox-gelovige gaat er anders mee om dan een vrijzinnig iemand. Maar dat ze behoren tot onze gedeelde geschiedenis, betekent dat de kerk vanuit dezelfde haven verschillende koersen kan varen. Een koers waar orthodox-gelovigen zich in kunnen vinden en een koers waar anders-gelovigen zich in kunnen vinden. Geen eenduidige, belijdende koers, maar een veelvoud aan koersen. Dan kan iedereen op zijn of haar manier blijven geloven in dezelfde kerk. Dan is er ruimte voor alle godsbeelden die in deze nota zijn besproken.

